

MINISTERUL EDUCAȚIEI NAȚIONALE

Adrian Costache • Camelia Săpoi
Corina Buzoianu • Angela Turculeț • Veronica Hoitan

LIMBA , ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Manual pentru clasa a V-a

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital, și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând din anul școlar 2017–2018.

Inspectoratul Școlar

Școala / Colegiul / Liceul

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT DE:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				Format tipărit		Format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

* Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni: **nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.**

Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.

Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Referenți:

Lector Dr., CS III Dr. Alexandru Nicolae

Prof. Dr. Mihaela Nicolae

Redactor: Alina Costache

Ilustrator: Dan Negruț

Credite foto: Pixabay.com

Copertă: Florin Paraschiv

Foto copertă: Tiberiu Săhlean

Tehnoredactor: Ioana-Silvia Ceriu

Înregistrări și procesare sunet, animații,
activități digitale interactive și

platformă e-learning: Infomedia Pro

Website: www.infomediapro.ro

Infomedia Pro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

Limba și literatura română : manual pentru clasa a V-a / Adrian Costache, Camelia Săpoi, Corina Buzoianu, - București : Sigma, 2017
ISBN 978-606-727-231-4

I. Costache, Adrian

II. Săpoi, Camelia

III. Buzoianu, Corina

811.135.1

© 2017 – EDITURA SIGMA

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin Editurii SIGMA.

Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă fără acordul scris al Editurii SIGMA.
ISBN: 978-606-727-231-4

Editura SIGMA

Sediul central

Str. G-ral Berthelot nr. 38, sector 1, București,
cod 010169

Tel. / fax: 021-313.96.42; 021-315.39.43;
021-315.39.70

e-mail: office@editurasigma.ro;

web: www.librariesigma.ro

Distribuție:

Tel. / fax: 021-243.42.40; 021-243.40.52;
021-243.40.61; 021-243.40.14

e-mail: comenzi@librariesigma.ro

Prezentarea manualului de Limba și literatura română

Ce ne-am propus?

Să răspundem provocărilor și nevoilor reale privitoare la predarea limbii și a literaturii române în gimnaziu în contextul școlii actuale și să oferim posibilitatea unui elev de 10 ani să descopere treptat universul familiar și, prin aceasta, propria identitate. Am urmărit eficientizarea învățării prin elemente grafice/multimedia (alineate, chenare, tabele, culori/nuanțe distincte, marcate) și am creat un instrument necesar profesorului pentru tratarea diferențiată a elevilor.

Varianta tipărită

Varianta digitală

Ce cuprinde manualul?

Două variante: una tipărită și una digitală, care se completează reciproc.

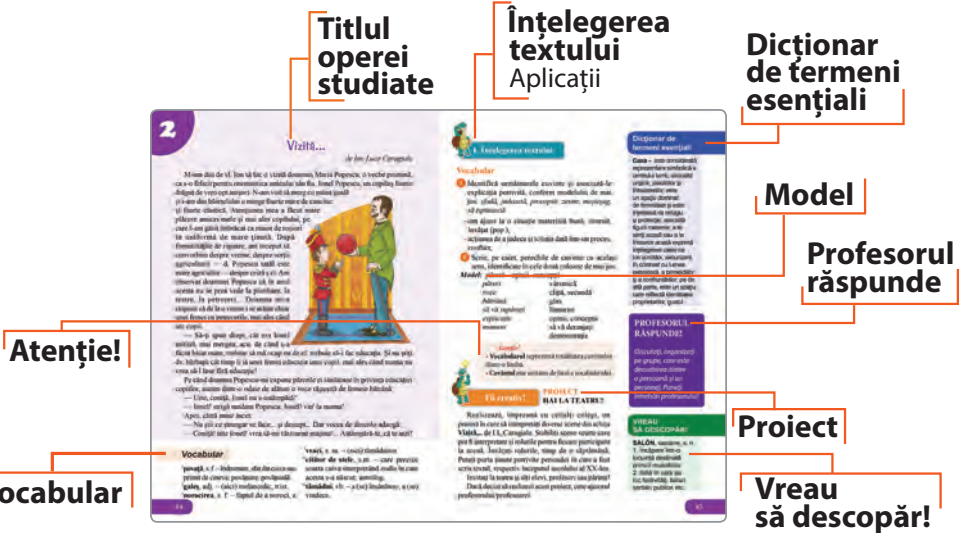
Structura manualului

Manualul este împărțit în 5 module, iar acestea în lecții.

Structura unei lecții

Există mai multe tipuri de lecție, dar numitorul comun al tuturor îl reprezintă o structură ce urmează pașii demersului didactic inductiv. Urmează și alte seturi de lecții, grupate generic. De exemplu: **Înțelegerea textului, Explorarea textului, Organizarea textului, Elemente de construcție a comunicării** etc.

Manualul digital

Pe CD găsiți varianta digitală a manualului, care conține pe lângă varianta tipărită și activități multimedia interactive de învățare (AMII). Acestea vin în complementarea noțiunilor și exemplelor prezentate în manualul tipărit și sunt de trei tipuri: statice, dinamice și interactive.

AMII statice: imagini, foto

AMII dinamice: filme, animații

AMII interactive: exerciții, jocuri educative

Notițe: sub forma unor bilețele adezive care nu dispar de la o accesare la alta.

Butonul de accesare a meniului de ajutor (Help).

CUPRINS

Unitatea I

CARTEA MEA DE POVEȘTI

Zâna Munților

de Petre Ispirescu (text integral) 12

- Cuvinte-cheie, temă..... 20
- Momentele acțiunii..... 24
- Planul simplu și
planul dezvoltat de idei..... 25
- Enunțul. Punctuația enunțului 28
- Predicatul verbal 31
- Personajul 33

- Propoziția simplă.
Propoziția dezvoltată 37

- Subiectul simplu.
Subiectul multiplu 38

- Acordul predicatului
cu subiectul 41

Cartea Pricoliciului

de Adina Popescu (fragment)..... 45

- Atributul..... 53

Evaluare 56

Competențe generale și specifice vizate:

1. Participarea la interacțiuni verbale în diverse situații de comunicare, prin receptarea și producerea textului oral

1.1 Identificarea temei, a unor informații esențiale și de detaliu, a intențiilor de comunicare explicite și/sau a comportamentelor care exprimă emoții din texte narative, monologate sau dialogate;

1.2 Prezentarea orală, pe baza unor repere date de profesor, a unor informații și a unor idei, exprimând opinii, emoții și sentimente prin participarea la discuții pe teme familiare, de interes sau pornind de la textele ascultate/citite;

2. Receptarea textului scris, de diverse tipuri

2.1 Identificarea informațiilor importante din texte literare și nonliterare, continue, discontinue și multimodale;

2.2 Identificarea temei și a ideilor principale și secundare din texte diverse;

2.3 Formularea unui răspuns personal și/sau a unui răspuns creativ pe marginea unor texte de diferite tipuri, pe teme familiare;

2.4 Manifestarea interesului și a puterii de concentrare în timpul lecturii unor texte pe teme familiare;

3. Redactarea textului scris, de diverse tipuri

3.1 Redactarea unui text scurt pe teme familiare, având în vedere etapele procesului

de scriere și structurile specifice, pentru a comunica idei și informații sau pentru a relata experiențe trăite ori imaginate;

3.2 Redactarea, individual și/sau în echipă, a unui text simplu, pe o temă familiară, cu integrarea unor imagini, desene, scheme;

3.3 Analizarea constantă a propriului scris/a unor texte diverse din punctul de vedere al corectitudinii, al lizibilității, al coerenței și al clarității;

3.4 Observarea atitudinilor manifestate în procesul redactării unui text, identificând aspectele care necesită îmbunătățire;

4. Utilizarea corectă, adecvată și eficientă a limbii în procesul comunicării orale și scrise

4.1 Utilizarea achizițiilor sintactice și morfologice de bază ale limbii române standard pentru înțelegerea și exprimarea corectă a intențiilor comunicative;

4.2 Aplicarea achizițiilor lexicale și semantice de bază, în procesul de înțelegere și de exprimare corectă a intențiilor comunicative;

4.4 Respectarea convențiilor ortografice și ortoepice în utilizarea structurilor fonetice, lexicale și sintactico-morfologice în interacțiunea verbală;

5. Exprimarea identității lingvistice și culturale proprii, în context național și internațional

5.1 Asocierea unor experiențe proprii de viață și de lectură cu cele provenind din alte culturi;

Unitatea II

LA ȘCOALĂ ȘI ACASĂ

Vizită...

de I. L. Caragiale (text integral)..... 62

- Narativul literar. Timp și spațiu.

Acțiune. Personaje 74

- Verbul (I). Flexiunea.

Persoana și numărul 76

- Timpul verbelor 78

- Verbul (II).

Modul verbelor..... 86

- Timpurile simple și compuse..... 89

- Situația de comunicare 97

Portretul colegei de bancă

de Mircea Sântimbreanu

(text integral)..... 103

Evaluare 108

Competențe generale și specifice vizate:

1. Participarea la interacțiuni verbale în diverse situații de comunicare, prin receptarea și producerea textului oral

1.1 Identificarea temei, a unor informații esențiale și de detaliu, a intențiilor de comunicare explicite și/sau a comportamentelor care exprimă emoții din texte narative, monologate sau dialogate;

1.3 Identificarea unor elemente paraverbale și nonverbale, în funcție de situația de comunicare;

1.4 Realizarea unor interacțiuni verbale cu doi interlocutori, folosind strategii simple de ascultare activă și manifestând un comportament comunicativ politicos față de aceștia;

2. Receptarea textului scris, de diverse tipuri

2.1 Identificarea informațiilor importante din texte literare și nonliterare, continue, discontinue și multimodale;

2.3 Formularea unui răspuns personal și/sau a unui răspuns creativ pe marginea unor texte de diferite tipuri, pe teme familiare;

2.4 Manifestarea interesului și a puterii de concentrare în timpul lecturării unor texte pe teme familiare;

2.5 Observarea comportamentelor și a atitudinilor de lectură, identificând aspectele care necesită îmbunătățire;

3. Redactarea textului scris, de diverse tipuri

3.2 Redactarea, individual și/sau în echipă, a unui text simplu, pe o temă familiară, cu integrarea unor imagini, desene, scheme;

4. Utilizarea corectă, adecvată și eficientă a limbii în procesul comunicării orale și scrise

4.2 Aplicarea achizițiilor lexicale și semantice de bază, în procesul de înțelegere și de exprimare corectă a intențiilor comunicative;

5. Exprimarea identității lingvistice și culturale proprii în context național și internațional

5.2 Identificarea unor valori culturale promovate în textele autorilor români din diferite perioade istorice;

Unitatea III

PRIETENI MARI ȘI MICI

Copiii sunt așteptați la

aniversarea ursului Baloo în

stațiunea Straja (text integral)114

- Narativul nonliterar. Timp și spațiu. Acțiune, participanți116

Cartea cu Apolodor de Gellu Naum (fragment) 120

- Narativul în textele multimodale 120

- Verbul (III). Timpul viitor..... 127

- Timpuri simple.

Timpuri compuse..... 131

- Verbe auxiliare..... 132

- Forme verbale nepersonale: infinitivul și participiul 134

Când stăpânul nu-i acasă

de Emil Gârleanu (text integral).....138

Evaluare 142

Competențe generale și specifice vizate:

1. Participarea la interacțiuni verbale în diverse situații de comunicare, prin receptarea și producerea textului oral

1.1 Identificarea temei, a unor informații esențiale și de detaliu, a intențiilor de comunicare explicite și/sau a comportamentelor care exprimă emoții din texte narative, monologate sau dialogate;

1.2 Prezentarea orală, pe baza unor repere date de profesor, a unor informații și a unor idei, exprimând opinii, emoții și sentimente prin participarea la discuții pe teme familiare, de interes sau pornind de la textele ascultate/citite;

2. Receptarea textului scris, de diverse tipuri

2.1 Identificarea informațiilor importante din texte literare și nonliterare, continue, discontinue și multimodale;

2.2 Identificarea temei și a ideilor principale și secundare din texte diverse;

2.3 Formularea unui răspuns personal și/sau a unui răspuns creativ, pe marginea unor texte de diferite tipuri, pe teme familiare;

2.4 Manifestarea interesului și a puterii de

concentrare în timpul lecturării unor texte, pe teme familiare;

3. Redactarea textului scris, de diverse tipuri

3.2 Redactarea, individual și/sau în echipă, a unui text simplu, pe o temă familiară, cu integrarea unor imagini, desene, scheme;

4. Utilizarea corectă, adecvată și eficientă a limbii în procesul comunicării orale și scrise

4.1 Utilizarea achizițiilor sintactice și morfologice de bază ale limbii române standard, pentru înțelegerea și exprimarea corectă a intențiilor comunicative;

4.2 Aplicarea achizițiilor lexicale și semantice de bază, în procesul de înțelegere și de exprimare corectă a intențiilor comunicative;

5. Exprimarea identității lingvistice și culturale proprii, în context național și internațional

5.2 Identificarea unor valori culturale promovate în textele autorilor români din diferite perioade istorice;

**Unitatea IV
JOC ȘI JOACĂ**

Joc de creion

de Tudor Arghezi (text integral)..... 146

• Câmpul lexical..... 148

• Corespondența literă-sunet..... 148

• Textul descriptiv literar..... 154

• Interpretarea limbajului figurat.

Comparația și personificarea 156

• Textul descriptiv nonliterar..... 158

• Substantivul. Genul și numărul..... 159

• Categoria determinării
la substantiv. Articolul hotărât.

Articolul nehotărât..... 163

• Posibilități combinatorii
ale substantivului. Prepoziția..... 165

• Adjectivul 166

• Articolul demonstrativ 168

• Gradele de comparație
ale adjectivului..... 169

• Acordul adjectivului
cu substantivul 172

A patra inimă de Mircea Cărtărescu
(fragment) 176

Evaluare 181

Competențe generale și specifice vizate:

1. Participarea la interacțiuni verbale în diverse situații de comunicare, prin receptarea și producerea textului oral

1.1 Identificarea temei, a unor informații esențiale și de detaliu, a intențiilor de comunicare explicite și/sau a comportamentelor care

exprimă emoții din texte narative, monologate sau dialogate;

1.4 Realizarea unei interacțiuni verbale cu doi interlocutori, folosind strategii simple de ascultare activă și manifestând un comportament comunicativ politicos față de aceștia;

2. Receptarea textului scris de diverse tipuri

2.1 Identificarea informațiilor importante din texte literare și nonliterare, continue, discontinue și multimodale;

2.3 Formularea unui răspuns personal și/sau a unui răspuns creativ pe marginea unor texte de diferite tipuri, pe teme familiare;

2.4 Manifestarea interesului și a puterii de concentrare în timpul lecturării unor texte pe teme familiare;

2.5 Observarea comportamentelor și a atitudinilor de lectură, identificând aspectele care necesită îmbunătățire;

3. Redactarea textului scris, de diverse tipuri

3.1 Redactarea unui text scurt, pe teme familiare, având în vedere etapele procesului de scriere și structurile specifice, pentru a comunica idei și informații sau pentru a relata experiențe trăite ori imaginate;

3.2 Redactarea, individual și/sau în echipă, a unui text simplu, pe o temă familiară, cu integrarea unor imagini, desene, scheme;

4. Utilizarea corectă, adecvată și eficientă a limbii în procesul comunicării orale și scrise

4.1 Utilizarea achizițiilor sintactice și morfologice de bază ale limbii române standard, pentru înțelegerea și exprimarea corectă a intențiilor comunicative;

4.2 Aplicarea achizițiilor lexicale și semantice de bază, în procesul de înțelegere și de exprimare corectă a intențiilor comunicative;

4.3 Monitorizarea propriei pronunții și scrieri și a pronunției și scrierii celorlalți, valorificând achizițiile fonetice de bază;

4.4 Respectarea convențiilor ortografice și ortoepice în utilizarea structurilor fonetice, lexicale și sintactico-morfologice în interacțiunea verbală;

5. Exprimarea identității lingvistice și culturale proprii, în context național și internațional

5.1 Asocierea unor experiențe proprii de viață și de lectură cu acelea provenind din alte culturi;

Unitatea V

CINE SUNT EU?

Portret

de Geo Dumitrescu (text integral)..... 186

• Silaba și accentul 187

• Pronumele personal 192

• Pronumele personal
de politețe 195

• Numeralul 199

• Numeralul cardinal 199

• Numeralul ordinal 202

• Textul explicativ 205

Prometeu (text integral) 206

Amintiri din copilărie

de Ion Creangă (fragment) 208

Evaluare 214

Competențe generale și specifice vizate:

1. Participarea la interacțiuni verbale în diverse situații de comunicare, prin receptarea și producerea textului oral

1.1 Identificarea temei, a unor informații esențiale și de detaliu, a intențiilor de comunicare explicite și/sau a comportamentelor care exprimă emoții din texte narative, monologate sau dialogate;

1.2 Prezentarea orală, pe baza unor repere date de profesor, a unor informații și a unor idei, exprimând opinii, emoții și sentimente

prin participarea la discuții pe teme familiare de interes sau pornind de la textele ascultate/citite;

2. Receptarea textului scris, de diverse tipuri

2.1 Identificarea informațiilor importante din texte literare și nonliterare, continue, discontinue și multimodale;

2.2 Identificarea temei și a ideilor principale și secundare din texte diverse;

2.3 Formularea unui răspuns personal și/sau a unui răspuns creativ pe marginea unor texte

de diferite tipuri, pe teme familiare;

2.4 Manifestarea interesului și a puterii de concentrare în timpul lecturării unor texte pe teme familiare;

2.5 Observarea comportamentelor și a atitudinilor de lectură, identificând aspectele care necesită îmbunătățire;

3. Redactarea textului scris, de diverse tipuri

3.1 Redactarea unui text scurt pe teme familiare, având în vedere etapele procesului de scriere și structurile specifice, pentru a comunica idei și informații sau pentru a relata experiențe trăite sau imaginate;

3.2 Redactarea, individual și/sau în echipă, a unui text simplu, pe o temă familiară, cu integrarea unor imagini, desene, scheme;

3.4 Observarea atitudinilor manifestate în procesul redactării unui text, identificând aspectele care necesită îmbunătățire;

4. Utilizarea corectă, adecvată și eficientă a limbii în procesul comunicării orale și scrise

4.1 Utilizarea achizițiilor sintactice și

morfologice de bază ale limbii române standard pentru înțelegerea și exprimarea corectă a intențiilor comunicative;

4.2 Aplicarea achizițiilor lexicale și semantice de bază, în procesul de înțelegere și de exprimare corectă a intențiilor comunicative;

4.3 Monitorizarea propriei pronunții și scrieri și a pronunției și scrierii celorlalți, valorificând achizițiile fonetice de bază;

4.4 Respectarea convențiilor ortografice și ortoepice în utilizarea structurilor fonetice, lexicale și sintactico-morfologice în interacțiunea verbală;

4.5 Utilizarea competenței lingvistice în corelație cu gândirea logică/analogică, în procesul de învățare pe tot parcursul vieții;

5. Exprimarea identității lingvistice și culturale proprii, în context național și internațional

5.1 Asocierea unor experiențe proprii de viață și de lectură cu cele provenind din alte culturi;

5.2 Identificarea unor valori culturale promovate în textele autorilor români din diferite perioade istorice.

CARTEA MEA DE POVEȘTI

Zâna Munților, de Petre Ispirescu

- *Cuvinte-cheie, temă*
- *Momentele acțiunii*
- *Planul simplu și planul dezvoltat de idei*
- *Enunțul. Punctuația enunțului*
- *Predicatul verbal*
- *Personajul*
- *Propoziția simplă. Propoziția dezvoltată*
- *Subiectul simplu. Subiectul multiplu*
- *Acordul predicatului cu subiectul*

Cartea Pricoliciului, de Adina Popescu

- *Atributul*
- *Evaluare*

CARTEA MEA DE POVEȘTI

Înainte de lectură

- 1 Discută cu colegul de bancă. Ce fac personajele din imaginile de mai jos?

- 2 Ce îți place să faci în timpul liber? Care sunt pasiunile tale?

- 3 Notează în caiet care dintre cuvintele de mai jos denumesc pasiuni?

împărat	moștenitor	penar	filme	pasăre
vânătoare	frumoasă	calculator	lectură	săgeată
aripă	ciclism	slujnică	nuntă	alpinism

- 4 Dintre cuvintele de mai sus, unele ar putea avea legătură cu textul intitulat **Zâna Munților**. Notează-le în caiet pe cele pe care este posibil să le regăsești în text. De ce crezi că altele nu vor apărea în text?

- 5 Scrie, în unul sau în două enunțuri, despre ce întâmplări ar putea fi vorba în textul **Zâna Munților**.

Zâna Munților

de Petre Ispirescu

A fost odată etc.

A fost odată un împărat foarte viteaz; toate împărățiile de prinprejurul împărăției sale îi cerea sfaturi: atâta era de drept și înțelept. Când se isca sfadă între dâșii, la acest împărat mergeau mai întâi la judecată, și cum zicea el, așa se și făcea, fiindcă era judecător drept și iubitor de pace. Când fu aproape de bătrânețe, îi dăruî Dumnezeu un fecior. Nu se poate spune câtă bucurie simți împăratul când a văzut că dobândi un moștenitor. Toți

împărații vecini i-a trimis daruri. Ei nu mai puțin se bucurau că vecinul lor, care îi ajuta cu sfaturile și povețele¹ lui cele de mult folos, a dobândit un fecior.

După ce se mări, îl puse de învăță carte. El era așa de silitor, încât se mirau dascălii de dânsul cum de învață așa repede. Ceea ce învăța ceilalți copii într-un an, el învăța numai într-o săptămână. Ajunsese să nu se mai aibă dascălii ce să-i dea să învețe. Iară tată-său scrisese carte împărătească la niște filosofi vestiți ca să vie să ispitească cu învățăturile lor pe fiul său.

La curtea acelui împărat se afla pe atunci un vânător vestit; și, până să vie filosofii cei vestiți, împăratul dete pe fiu-său acestui vânător ca să-l învețe meșteșugul său.

După ce veniră filosofii, învăță și de la dâșii câte în lună și în soare. Bucuria tatălui său era așa de mare unde vedea că fiu-său are să fie procopsit ca niciunul din fiii de împărați, încât se uita la dânsul ca la soare. Iară el, de ce se mărea, d-aia se făcea mai cu minte și mai frumos. În toată împărăția lui și a vecinilor lui împărați, altă vorbă nu era decât de înțelepciunea și frumusețea acestui fiu de împărat.

N-ajunsese să-și răsucescă mustăcioara și foile de zestre curgeau de la fel de fel de împărați, care voiau să-și dea fetele după dânsul, dară el nu voia să se însoare așa de tânăr.

Într-una din zile, mergând la vânătoare, văzu o turturică, care tot sărea înaintea lui; lui îi fu milă să o vâneze; el căuta vânaturi mari, fiindcă nu se temea de primejdii; era vânător meșter și viteaz. În cele din urmă, dacă văzu și văzu că tot îi sărea în cale, întinse arcul și dete cu o săgeată. El se miră prea mult cum de nu o putu omorî el, care era așa de bun vânător, ci o răni puțin în aripă, care, așa rănită, se duse de nu o mai văzu. Cum se duse turturica, simți, nu știu cum, nu știu de ce, că îi tâcăia inima.

După ce se întoarse acasă, era tot cam galeș². Împăratul văzând că tânjește fiu-său cu sănătatea, îl întrebă ce are, iară el răspunse că n-are nimic. Turturica aceea era Zâna Munților care se îndrăgostise de frumusețea lui. Ei nu-i venea la socoteală să se arate lui aievea, ca să-i dea pricină, și d-aia se făcuse turturică și îi tot sărea în cale. Nu știa însă cum să facă, cum să dreagă, ca să se cunoască cu fiul împăratului.

Peste câteva zile de la întoarcerea feciorului de împărat de la vânătoare, o femeie săracă veni la curtea împărătească să se bage slujnică, și fiindcă tocmai era trebuință de o găinăreasă, o primi.

Curățenia și buna îngrijire ce da găinilor și tuturor paserilor de la cotețele împărătești ajunsese de poveste. Împărăteasa era așa de mulțumită, încât în toate zilele spunea împăratului câte o vorbă bună pentru bărbăția acestei femei tinere, dară săracă. Ea și începuse a se gândi la norocirea³ bieteii femei. Fiul împăratului auzind atâtea vorbe frumoase despre găinăreasă, voi să o vadă și el. Într-o zi, când împărăteasa se duse să cerceteze găinile și să vadă de cotețe, merse și fiul său cu dânsa.

Găinăreasa, cum văzu pe fiul de împărat, își aruncă ochii asupra-i cu o căutătură așa de mângâioasă și așa de plină de dragoste, dară cu smerenie⁴, încât feciorul de împărat se fâstăci, oarecum, dară își ținu firea. Simți că obrajii îi arde, o sudoare rece îl trecu, și inima începu să-i tâcăiască, de părea că o să-i spargă pieptul. El însuși nu-și putea da seama ce poate să fie istoria asta. Plecă ochii în jos, nu zise nici cârc, și se întoarse acasă.

Toată curtea împărătească lua în nume de bine pe această găinăreasă, pentru vrednicia și curățenia ei. Ea se purta cu toate slugile cu bunăcuviință, și nimeni nu cuteza să-i zică nici dă-te mai încolo, pentru că ea nu le da prilej de glumă.

Într-acestea, un fiu al unui împărat vecin, însurându-se⁵, a fost poftit la nuntă și pe acest împărat cu toată curtea lui. Împăratul, plin de bucurie, merse la acea nuntă și luă cu dânsul și pe împărăteasă și pe fiul său.

În ziua aceea, când era cununia fiului de împărat, la nunta căruia merse acest împărat cu feciorul său, găinăreasa se ceru și ea de la vătaf să o lasă și pe dânsa să se ducă la preumblare. Vătaful, cam râzând, îi zise: „Ce-i trebuie chelului? Tichie de mărgăritar“. Apoi o lăsă. Iară ea, înghițind înfruntarea, nu zise nimic și plecă.

Împăratul era vesel peste măsură văzând că, din atâți feciori de împărați și domni, al său se deosebea prin istețimea, boiul și înțelepciunea lui. Toate fetele

de împărat ar fi voit să joace lângă el în horă. Când, deodată, vine la nuntă o fată îmbrăcată în niște haine cum niciuna din fetele de împărat nu avea.

Cosițele ei împletite cu meșteșug și date pe spate îi atingeau pulpele și ea era așa de bine făcută, încât ochii tuturor rămaseră la dânsa. Ea cum veni, nici una, nici alta, se prinse lângă feciorul de împărat și numai lângă dânsul juca până către seară.

Vorbiră, râseră, își povestiră fel de fel de lucruri, dară cam pe sub mână, fiindcă-i era rușine feciorului de împărat să râză și să vorbească așa înaintea tătâne-său, și apoi toți fiii de împărați își dau coate, căci băgaseră de seamă că necunoscuta tot lângă el juca.

Feciorul de împărat nu mai era al său. Se mira însuși de schimbarea ce simțea într-însul, dară nu cuteza să spuie nimănui. El își puse în gând ca, la hora din urmă ce va juca, să întrebe pe această necunoscută cine era, de unde venea, de este fată ori măritată, și se gândea că, de n-ar avea bărbat, să o ceară de nevastă. Când, pieri ca o nălucă.

Feciorul de împărat rămase ca un zăpăcit. Se întoarse acasă, dară cu gândul era tot la dânsa. Tată-său, văzându-l tot pe gânduri și trist, nu știa ce să-i mai facă să-l înveselească oarecum. Când, iată că-l poftesc la altă nuntă de împărat, unde se și duse cu împărăteasa și cu fiul său.

Ca și la cealaltă nuntă, feciorul de împărat jucă cu fata necunoscută și frumoasă, care venise și la această nuntă și se prinsese în horă lângă dânsul. După multe întrebări, află de la dânsa că ședea tocmai înspre partea aceea, încotro era împărăția tatălui său, doară căci nu-i zisese că șade chiar la dânsul. Atunci fiul de împărat

îi făgădui să o ducă acasă, dacă era singură, și ea primi. Însă tocmai când era să se spargă nunta, ea pieri de lângă dânsul din horă.

Se întoarseră deci acasă împăratul cu ai lui, însă fiul lor se topea d-a-n picioarele și nimeni nu știa din ce pricină.

Deși se făcuse vâlvă⁶ că feciorul de împărat este îndrăgostit cu o zână, el însă se apăra înaintea tatălui său că nu știe la sufletul său nimic. Toți vracii⁷ și cititorii de stele⁸ se aduseră și nimeni nu știu să-i ghicească răul de care suferă. Unul dintr-înșii zise că e teamă să nu dobândească lipici.

Într-aceasta împăratul fu poftit la o altă nuntă de împărat, unde nu voi să se ducă, fiindcă inima lui nu era de veselii, ci se îngrija mai mult de fiul său. Dară dacă văzu că fiul său atâta stăruiește, îi făcu voia. Acesta porunci la niște credincioși ai săi ca să aibă pregătit la îndemână câteva cazane cu smoală, să le fiarbă în ziua

nunții și, când va fi îndeseară, să aștearnă pe drum smoală. După ce puse la cale toate astea, se duse la nuntă.

De cum începu hora, fata cea frumoasă și necunoscută veni ca din senin, și iară se prinse lângă dânsul.

De astă dată era gătită și mai frumos, avea niște haine, de la soare te puteai uita, dar la dânsa, ba. Juca feciorul de împărat și se uita la dânsa ca la un cireș copt. Și de astă dată o întrebă, și ea îi tot răspunse cam în doi peri. Îi făgădui și acum că se va lăsa să o ducă acasă.

Când fu înde seară la hora cea mai din urmă, pieri ca o măiastră de lângă dânsul.

Nu se poate spune cât de mult se mâhni el; căzu la pat și zăcea, fără să-i poată ajuta cineva. Tată-său ar fi dat nu știu cât aceluia ce ar fi putut să-i tămăduiască⁹ copilul. Când, iată credincioșii¹⁰ lui veniră cu un condur. Măiastra¹¹, dacă se nomoli în smoală, mai bine lăsa condurul acolo decât să întârzie.

Atunci feciorul împăratului trimise pe credincioșii lui să umble din casă în casă, și să puie pe toate femeile să se încalțe cu acel condur, și la care s-o potrive, aceea să fie soția lui. Tată-său se învoi și el la această hotărâre. Se duseră deci, credincioșii lui, ocoliră toată împărăția, cercară toate femeile condurul, și la niciuna nu se potrive.

Auzind feciorul de împărat una ca aceasta, se îmbolnăvi și mai rău. Apoi porunci ca să încerce și femeile din curtea împărătească. La niciuna nu se potrive. Nu mai rămase decât găinăreasa, pe care o uitaseră; dară împărăteasa, aducându-și aminte de dânsa, îi porunci să se încalțe și ea cu condurul. Când îl trase la călcâi, pare că fu de acolo. Era turnat pe piciorul ei. Ea începu a se văicăra și a tăgădui că nu era condurul ei. Feciorul de împărat cum auzi, porunci să i-o aducă, și cum o văzu, strigă:

— Asta este, mamă.

Ea, deși tăgăduia, dară înțețită de rugăciunile împăratului, ale împărătesei și ale fiului lor, în cele din urmă mărturisi că ea este stăpâna condurului.

După ce îi povesti că este zână măiastră, că îl îndrăgostise de când îl văzuse la vânat, că el rănise o turturică, și că acea turturică era ea, și dacă nu s-a arătat lui așa cum este, a fost că, de va lua de bărbat un om de pe pământ, toată puterea ei piere. Mai spuse că, spre a-l putea vedea mai adesea, intrase găinăreasă la dânsii și că tot ce ea făcuse era numai pentru dragostea lui.

După aceea, ieși la scară, bătu de trei

ori din palme, și iată o cărucioară, fără să fie trasă de cai, veni; ea își luă zestrea numai de scumpeturi dintr-înșă, apoi, curgându-i șiroaie de lacrimi din ochi se întoarse și zise feciorului de împărat:

— Iată, pentru dragostea ta, mă lepăd¹² de puterea mea cea măiastră, numai și tu să mă iubești, precum te iubesc eu.

Dete drumul cărucioarei și rămase lângă fiul împăratului, carele în scurt timp se făcu sănătos. Apoi făcu o nuntă d-alea împărăteștile și, după moartea tatălui său, rămaseră ei în scaunul împărăției, și domnesc și astăzi, dacă nu vor fi murit.

Încălecai p-o șea etc.

Publicat pentru prima oară în **Legende sau basmele românilor**, partea I, 1872.

Vocabular

¹**povață**, s. f. – îndrumare, sfat dat cuiva sau primit de cineva; povățuire, povățuială.

²**galeș**, adj. – (aici) melancolic, trist.

³**norocirea**, s. f. – faptul de a noroci, a face pe cineva fericit.

⁴**smerenie**, s. f. – atitudine umilă, supusă, respectuoasă.

⁵**a se însura**, vb. – (despre bărbați) a (se) căsători.

⁶**vâlvă**, s. f. – agitație deosebită provocată de un fapt ieșit din comun.

⁷**vraci**, s. m. – (aici) tămăduitor.

⁸**cititor de stele**, s.m. – care prezice soarta cuiva, interpretând zodia în care acesta s-a născut; astrolog.

⁹**tămădui**, vb. – a (se) însănătoși, a (se) vindeca.

¹⁰**credincios**, (aici) s.m. – om demn de încredere, pe care te poți bizui; devotat.

¹¹**măiastră**, (aici) s.f. – persoană înzestrată cu însușiri supranaturale.

¹²**a se lepăda**, vb. – (aici) a renunța la ceva.

Dicționar de termeni esențiali

Împăratul – erou care, de regulă, reprezintă puterea și înțelepciunea, model de comportament prin faptul că știe să păstreze echilibrul între acestea.

Condurul – pantof femeiesc cu toc înalt, este împodobit adesea cu broderii (înv.); în povești, devine obiect asociat puterii magice, prezent într-o probă inițiativă, a recunoașterii.

I. Înțelegerea textului

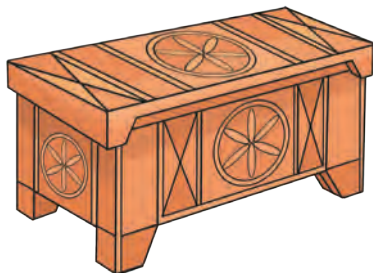
Vocabular

1 Identifică următoarele cuvinte în text și asociază-le explicația potrivită, conform modelului de pe pagina următoare: *sfadă, judecată, procopsit, zestre, meșteșug, să ispitească*.

- om ajuns la o situație materială bună, instruit, învățat (pop.);
- acțiunea de a judeca și soluția dată într-un proces, conflict;

- ceartă, neînțelegere, conflict, gâlceavă;
- avere dată unei fete când se mărită;
- referitor la o îndeletnicire, ocupație, profesiune, meserie;
- acțiunea de a atrage, a ademeni, a tenta.

Model: *zestre* – avere dată unei fete când se mărită.

- 2 Opțional, poți să transcrii cuvintele de la exercițiul 1 pe un caiet special (vocabular) și să realizezi un dicționar minimal de uz personal, conform modelului următor. Pentru completarea și clarificarea sensului cuvintelor date sau al altora de care ești interesat, poți folosi și **Dicționarul explicativ al limbii române**.

Model: *zestre* – avere care se dă unei fete când se mărită; (fam.) totalitatea bunurilor care constituie averea cuiva sau a unei comunități, a unei instituții.

- 3 Construiește câte un enunț cu fiecare dintre cuvintele de la exercițiul 1.
- 4 Scrie pe caiet câte un cuvânt cu sens asemănător pentru fiecare dintre următoarele expresii întâlnite în textul dat:
- *își ținu firea*;
 - *lua în nume de bine*;
 - *nu-i venea la socoteală*.

Model: *căzu la pat* – se îmbolnăvi.

- 5 Rescrie fragmentul următor, înlocuind cuvintele subliniate cu un cuvânt care are sens opus, conform modelului de mai jos.

Peste câteva zile de la întoarcerea feciorului de împărat de la vânătoare, o femeie săracă veni la curtea împărătească să se bage slujnică, și fiindcă tocmai era trebuință de o găinăreasă, o primi.

Model: *întoarcerea* – plecarea

VREAU SĂ DESCOPĂRI!

Un dicționar explică sensul cuvintelor. De exemplu, **Dicționarul explicativ al limbii române**, cel mai cunoscut dicționar general, explică cuvântul *narațiune* astfel:

Narațiune – expunerea, relatarea unui fapt, a unui eveniment sau a mai multor evenimente într-o desfășurare gradată.

Într-un dicționar de termeni literari, *basmul* este explicat astfel:

Basem – derivat din vechea slavă, *basni*, „născocire, scornire“, definește o specie a epicii populare sau culte, de regulă în proză, în care se narează întâmplări fabuloase ale unor personaje imaginare. Forțele binelui se află în luptă cu forțe nefaste, pe care ajung să le biruiască, în cele din urmă.

(**Dicționar de termeni literari**, coordonator Al. Săndulescu)

Dicționar de termeni esențiali

Hora – dans popular care este asociat, ca formă, cercului și este caracterizat de dinamism, imitând mișcarea astrului zilei; se joacă în momentele hotărâtoare ale unei nunți, când participă întreaga lume prezentă, ca semn al încuviințării la întemeierea noii familii.

Zâna – stăpână a magiei, reprezintă puterile supranaturale; spirit al apelor și al vegetației, călătorește sub înfățișarea unei păsări sau a unei femei îndrăgostite, venite în căutarea alesului.

- 6 Găsește câte un cuvânt cu același sens pentru cuvintele subliniate în fragmentul de mai jos, conform modelului:

Model: *piere* – dispare

După ce îi povestii că este zână măiastră, că îl îndrăgostise de când îl văzuse la vânat, că el rănise o turturică, și că acea turturică era ea, și dacă nu s-a arătat lui așa cum este, a fost că, de va lua de bărbat un om de pe pământ, toată puterea ei piere.

Atenție!

- Pentru a înțelege mai bine un text, trebuie să acorzi atenție **înțelesului** cu care este folosit un cuvânt în **context**.

- 7 Citește fiecare dintre următoarele afirmații și scrie pe caiet litera A, dacă o consideri adevărată, iar, dacă o consideri greșită, litera G.

a) În secvența *îi ajuta cu sfaturile și povețele lui*, cuvintele *sfaturile* și *povețele* au sens diferit.

b) În secvența *să întrebe pe această necunoscută [...] de este fată ori măritată, și se gândea că, de n-ar avea bărbat, să o ceară de nevastă* cuvintele *fată* și *măritată* au sens asemănător.

c) Cuvintele *împărat* și *zână* apar mai ales în textele în care este reprezentată o lume imaginară, caracterizată de prezența magiei.

- 8 Rescrie în forma corectă afirmațiile pe care le-ai considerat greșite la exercițiul anterior.

Normă și abatere. Limba standard

- 1 Transcrie din textul **Zâna Munților** trei cuvinte/grupuri de cuvinte ale căror forme nu aparțin variantei îngrijite a limbii române. Rescrie fiecare cuvânt/grup de cuvinte, folosind forma potrivită, conform modelului:

Formă care nu aparține variantei îngrijite a limbii române

... carele în scurt timp se făcu sănătos.

Forma care aparține variantei îngrijite a limbii române

... care în scurt timp se făcu sănătos.

Atenție!

- Există un vocabular specific al poveștilor (uneori și o ordine anume a cuvintelor în propoziții), multe cuvinte aparținând **limbajului popular**. Acestea sunt de multe ori abateri de la **limba standard**.
- **Limba standard** reprezintă un ansamblu de reguli/norme care trebuie respectate pentru realizarea unei exprimări corecte.

Ortografie și punctuație

- 1 În secvența *dară împărăteasa, aducându-și aminte de dânsa, îi porunci să se încalțe și ea cu condurul*, sunt:
 - a) două semne de punctuație, un semn ortografic;
 - b) un semn de punctuație, un semn ortografic;
 - c) trei semne de punctuație, un semn ortografic.
- 2 Scrie în caiet care sunt semnele de punctuație, respectiv ortografice prezente în secvența de la exercițiul 1 și explică de ce sunt folosite.
- 3 Rescrie secvența dată la exercițiul 1, folosind la final un alt semn de punctuație. Precizează semnul utilizat și notează felul propoziției obținute prin utilizarea acestuia.

Alege și rezolvă

- 1 Indică, oral, seria care conține numai cuvinte cu același înțeles pentru sensul din text al cuvântului *carte* prezent în secvența: *Iară tată-său scrisese carte împărătească la niște filosofi vestiți*:
 - a) scriere, registru, învățătură;
 - b) scrisoare, ordin, răvaș;
 - c) răvaș, scrisoare, epistolă.
- 2 Transcrie pe caiet și completează în dreptul fiecărei cifre litera care corespunde cuvântului cu sens opus, conform modelului dat.

Model:

1. viteaz – b.

1. viteaz

2. vestit

3. înțelepciune

4. meșter

5. să înveselescă

6. tăgăduia

a) afirma

b) fricos, temător

c) să întristeze, să mâhnescă

d) nepriceput, neîndemânatic

e) prostie, nechibzuință

f) necunoscut, anonim

g) curios

- 3 Precizează în ce mod a fost instruit de către profesori fiul de împărat, ilustrând acest lucru prin exemple din text, pe care să le redai în limba standard.

- 4 Descrie în minimum 30-50 de cuvinte o turturică, integrând în textul tău o pereche de cuvinte cu sens asemănător, pe care le vei sublinia cu o linie, și o pereche de cuvinte cu înțeles opus, pe care le vei sublinia cu două linii.

- 5 Scrie un enunț în care să redai cu propriile cuvinte ce-î spune zâna măiastră, în final, fiului de împărat.

Am învățat despre:

cum să citim
un text

despre sensul
unor cuvinte

relația dintre
cuvânt
și context

forma
literară a
cuvintelor și despre
abateri de la limba
standard

Notează, în caietul sau în jurnalul tău, alte aspecte, pe care le-ai învățat recent.

II. Lectura și explorarea textului

Cuvinte-cheie, temă

I.

- 1 Recitește textul până în momentul celei de-a doua nunți.
- 2 Exprimă, printr-un cuvânt, starea pe care ți-a provocat-o această lectură. Motivează oral alegerea făcută.
- 3 Care este secvența/întâmplarea din text care te-a impresionat cel mai mult?
- 4 Dacă te-ai întâlni cu unul dintre personajele acestui basm, care dintre ele ar merita cel mai mult o îmbrățișare? Motivează alegerea făcută.

II.

- 1 Formulează un enunț prin care să exprimi despre ce este vorba în povestea citită.
- 2 Alege varianta/variantele de mai jos care conțin idei potrivite cu ceea ce prezintă textul dat:
 - a) maturizarea fiului de împărat;
 - b) răutatea între vecini;
 - c) vitejia în luptă;
 - d) sacrificiul din iubire.